

Son Değişikliklerle Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi

Editörler: Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN • Doç. Dr. Adem BAYAR

3. Baskı





Editörler: Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN - Doç. Dr. Adem BAYAR

Son değişikliklerle TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ

ISBN 978-605-241-051-6

Kitap içerięinin tüm sorumluluęu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2017, Ankara

3. Baskı: Mart 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuęba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçaę Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bu eseri, tüm şehit ve gazilerimize ithaf ediyoruz.

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. BÖLÜM: Türk Milli Eğitim Sistemi, Amaçları ve Temel İlkeleri

Prof. Dr. Ahmet Üstün, Amasya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-2457-5381

2. BÖLÜM: Türk Eğitim Sisteminin Örgüt ve Yönetim Yapısı

Doç. Dr. Fatmanur Özen, Giresun Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3232-7484

3. BÖLÜM: Eğitimin Hukuksal Dayanakları

Doç. Dr. Saadet Kuru Çetin, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

4. BÖLÜM: Okul Örgütü ve Yönetimi

Doç. Dr. Adem Bayar, Amasya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8693-9523

5. BÖLÜM: Türkiye’de Okul Yöneticilerinin Yetiştirilmesi ve Atanması

Prof. Dr. Ali Çağatay Kılınç, Karabük Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9472-578X

Doç. Dr. Ramazan Cansoy, Karabük Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-2768-9939

6. BÖLÜM: Yönetim Süreçleri

Doç. Dr. Eşef Hakan Toytok, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3638-1901

7. BÖLÜM: Okul Yönetiminde İşler

Prof. Dr. Şükrü Ada, Uludağ Üniversitesi

8. BÖLÜM: ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Dr. Adem Çilek, Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği

9. BÖLÜM: Okul Yönetiminde Denetim ve Değerlendirme

Doç. Dr. Rıdvan Küçükali, Atatürk Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7254-3723

10. BÖLÜM: Okul Yönetiminde İnsan İlişkileri

Doç. Dr. Zeynep Eren, Sinop Üniversitesi

11. BÖLÜM: Okul Çevre İlişkileri ve Okula Toplumsal Katılım

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Bozkurt, Amasya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5651-122X

ÖNSÖZ

Bu eserin ortaya çıkarılmasındaki temel amaç, ülkemiz Milli Eğitim Sistemi'nde yenileşme ve değişimin olduğu bir dönemde öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve okul yöneticilerine eğitim yönetimi alanında güncel bilgileri sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda Yüksek Öğretim Kurumu'nun Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi adlı dersin içeriği de dikkate alınarak 11 bölümden oluşan bu eserin özellikle okunabilir ve anlaşılabilir olması için anlatım dili oldukça sadeleştirilmiştir. Okuyucuları sıkmamak için kitap boyunca mümkün olduğu kadar tekrarlardan kaçınılmış ve konuların özü verilmeye çalışılmıştır. Kitabın yayınlanmasına kadar geçen sürede katkı sağlayan tüm bölüm yazarı arkadaşlarımıza ayrı ayrı teşekkür ederiz. Ayrıca bizleri bugünlere getiren ve üzerlerimizde emekleri olan hocalarımıza da sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Bu eseri yayıma hazırlayan PegemA Yayınevine ayrıca teşekkür ederiz.

Son Değişikliklerle Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi adlı kitabımız ortak bir çabanın ürünü olup, eğitim sistemimize bir nebze de olsa ışık tutması bizleri mutlu edecektir. Görüş ve eleştirileriniz bizlere yol gösterici olacaktır.

Prof. Dr. Ahmet Üstün

ORCID No: 0000-0002-2457-5381

Doç. Dr. Adem Bayar

ORCID No: 0000-0002-8693-9523

İÇİNDEKİLER

BÖLÜMLER VE YAZARLARI.....	v
ÖNSÖZ.....	vii

1. BÖLÜM: TÜRK MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİ, AMAÇLARI VE TEMEL İLKELERİ

GİRİŞ.....	1
Türk Millî Eğitiminin Amaçları.....	3
Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri	4
Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Sorunları	8
Kaynakça.....	10

2. BÖLÜM: TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN ÖRGÜT VE YÖNETİM YAPISI

GİRİŞ.....	11
Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	12
Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Birimler ve Görevleri	13
Merkez Örgütü Birimleri ve Görevleri	13
Taşra Örgütü	22
Yurt Dışı Örgütü.....	22
Türk Millî Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri	23
Örgün Eğitim	24
Yaygın Eğitim	26
Kaynakça.....	27

3. BÖLÜM: EĞİTİMİN HUKUKSAL DAYANAKLARI

Eğitim Hukuku ve Eğitim Hakkı.....	29
Anayasa.....	31
Kanun (Yasa).....	31
Kanun Hükmünde Kararnameler	31
Tüzük.....	32
Yönetmelik	33

Kararname.....	33
Yönerge	33
Genelge	34
Uluslararası Antlaşmalar	34
Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Eğitim Hukuku.....	34
Ulusal Düzeyde Eğitim Hukuku.....	35
Eğitim ile İlgili Önemli Kanun ve Yönetmelikler	38
Uluslararası Düzeyde Eğitim Hukuku	40
Kaynakça.....	43

4. BÖLÜM: OKUL ÖRGÜTÜ VE YÖNETİMİ

GİRİŞ.....	45
Örgütün Tanımı ve Boyutları.....	46
Okul Örgütü.....	48
Yönetim.....	50
Eğitim Yönetimi.....	50
Okul Yönetimi.....	51
Okul Müdürünün Görev ve Sorumlulukları	52
Kaynakça.....	55

5. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE OKUL YÖNETİCİLERİNİN YETİŞTİRİLMESİ VE ATANMASI

GİRİŞ.....	57
Okul Yöneticilerinin Yeterlikleri	62
Okul Yöneticilerinin Görevleri	64
Türkiye'de Okul Yöneticisi Yetiştirme Tarihsel Gelişimi	69
Yönetici Yetiştirmede Yönetmelikler.....	74
Türkiye'de Eğitim Yöneticisi Yetiştirme ve Atamada Mevcut Durum	76
Sonuç.....	81
Kaynakça.....	84

6. BÖLÜM: YÖNETİM SÜREÇLERİ

GİRİŞ.....	89
Karar Verme.....	92
Planlama.....	92
Planlamanın Faydaları.....	94
Örgütlenme.....	94
İletişim.....	96
Eşgüdümleme (Koordinasyon).....	97
Etki.....	98
Değerlendirme.....	98
Kaynakça.....	99

7. BÖLÜM: OKUL YÖNETİMİNDE İŞLER

GİRİŞ.....	101
Okullarda Personel Hizmetleri.....	101
Atama, Nakil ve Görevlendirmenin Yapılması.....	102
Personeli Özlük Hakları.....	106
Sicil ve Disiplin İşleri.....	107
Sağlık ve Askerlik İşleri.....	107
Personelin İzlenmesi.....	108
Şikâyet.....	108
Başarının Değerlendirilmesi ve Ödüllendirme.....	109
Öğrenci Hizmetleri.....	110
Öğrenci Hizmetlerinde Gerçekleştirilecek Olanlar.....	111
Öğrencilerin Okula Kayıt ve Kabul İşlemleri.....	111
Öğrenci Dosyası (Madde 16).....	112
Öğrenci İstatistikleri.....	113
Devamın İzlenmesi.....	113
Devamsızlıkla İlgili İşlemler (Madde 18).....	114
Öğretime Hazırlık Çalışmaları.....	115
İlkokul/Ortaokul Nakil ve Kayıt Silme İşleri.....	115
Sınav ve Sınıf Geçme İşlemleri.....	118
Eğitim ile İlgili Hizmetler.....	120
Rehberlik Hizmetlerinin Yönetimi.....	120
Okul Müdürünün Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Görevleri.....	121

Öğrenci Disiplin İşlerinin Yönetimi.....	122
Nöbet Hizmetlerinin Yönetimi.....	122
Müdür Yardımcısı ve Öğretmenlerin Nöbet Görevi.....	122
Öğrencilerin Nöbet Görevi	123
Eğitici Çalışmalar	124
Okullarda Anılacak, Kutlanacak Belirli Gün ve Haftalar	124
Beden Eğitimi ve Spor Çalışmaları	126
Okul-Çevre İlişkilerinin Yönetimi	126
Okul-Aile Birlikleri	127
Öğretim ile İlgili Hizmetler.....	129
Ünitelendirilmiş Yıllık Planın Hazırlanması.....	129
Öğretmenler Kurulu Toplantılarının Yapılması	130
Ders Kitap ve Araçlarının Sağlanması	132
Kütüphane ile İlgili İşlerin Yapılması.....	132
Öğretimin Yapılması ve İzlenmesi	133
İşletme İşleri	133
Okul, Bina ve Tesislerin Bakım ve Onarım İşleri	134
Okulda Yazı İşleri.....	134
Ayniyat İşleri	134
Kooperatif ve Kantin İşleri	135
Döner Sermaye İşleri.....	135
Bütçe ve Hesap İşleri	135
Sivil Savunma, Korunma, Güvenlik ve Temizlik İşleri	136
Kaynakça.....	137

8. BÖLÜM: ÇATIŞMA YÖNETİMİ

GİRİŞ.....	141
Çatışma Kavramı	142
Çatışmanın Nedenleri.....	144
Yapısal Faktörler	144
Bireysel Faktörler	145
Çatışmaya İlişkin Yaklaşımlar	146
Klasik Yönetim Yaklaşımı (Geleneksel Yaklaşım).....	146
Davranışsal Yaklaşım (Modern Yaklaşım)	146
Etkileşimci Yaklaşım	147

Çatışmanın Sonuçları.....	147
Çatışma Yönetimi ve Yönetim Tarzları	148
Çatışma Yönetimi	148
Çatışma Yönetim Tarzları.....	148
Sonuç.....	152
Kaynakça.....	154

9. BÖLÜM: OKUL YÖNETİMİNDE DENETİM VE DEĞERLENDİRME

GİRİŞ.....	157
Denetimin Tarihçesi.....	158
Eğitim Denetiminin Gerekliği.....	159
Maarif Müfettişi Atama Kriterleri	160
Okul Yönetimi, Denetimin Tanımı ve Amacı.....	161
Denetim Hizmetleri	163
Denetimin İlkeleri, Özellikleri ve Denetmenin Nitelikleri	165
Değerlendirme	166
Kaynakça.....	168

10. BÖLÜM: OKUL YÖNETİMİNDE İNSAN İLİŞKİLERİ

GİRİŞ.....	169
İnsan İlişkilerinin Tanımı.....	171
İnsan İlişkilerinde Temel İlkeler	173
İnsan İlişkilerini Geliştirici Uygulamalar	175
İşgörenlerin Bireysel Özelliklerini Dikkate Almak.....	175
Örgütte Pozitif Bir Çalışma Ortamı Oluşturmak	176
Çalışma Grupları Oluşturmak.....	178
Lider Olmak	179
Kaynakça.....	183

11. BÖLÜM: OKUL ÇEVRE İLİŞKİLERİ VE OKULA TOPLUMSAL KATILIM

GİRİŞ.....	185
Ailenin Okula Katılımı ve Okul-Aile İşbirliği	187
Çevre Kalkınmasına Okulun Katkısı	189
Baskı ve Güç Grupları ile İlişkiler	190
Çevrenin Okula Katkıları ve Halkla İlişkiler	190
Çevreye Yönelik Yapılacak Etkinlikler	192
Kaynakça.....	196

Yazarların Özgeçmişleri

Prof. Dr. Ahmet Üstün.....	199
Doç. Dr. Fatmanur Özen	199
Doç. Dr. Saadet Kuru Çetin	200
Doç. Dr. Adem Bayar	200
Prof. Dr. Ali Çağatay Kılınç	201
Doç. Dr. Ramazan Cansoy	201
Doç. Dr. Eşef Hakan Toytok	202
Prof. Dr. Şükrü Ada.....	202
Dr. Adem Çilek	203
Doç. Dr. Rıdvan Küçükali	203
Doç. Dr. Zeynep Eren	204
Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Bozkurt	204

1. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİ, AMAÇLARI VE TEMEL İLKELERİ

Amaçlar

Bu bölümün amacı, Türk Milli Eğitim sistemini, amaçlarını, temel ilkelerini ve sorunlarını kavramaktır.

Kazanımlar

- Sistem ve eğitim sistemi kavramlarını öğrenmek,
- Türk Milli Eğitim sisteminin genel amaçlarını kavramak,
- Türk Milli Eğitim sisteminin temel ilkelerini bilmek ve
- Türk Milli Eğitim sisteminin sorunlarını anlamaktır.

GİRİŞ

Sistem sözcüğü, birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen karmaşık ve etkileşimli öğeler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 1994; Bursalıoğlu,1994). Bir başka ifadeyle sistem, bir amaç için birleşen, birbirine dayanan ve birbirlerini etkileyen parçaların oluşturduğu bir bütündür (Sarpkaya, 2008; Sezgin, 1989). Sistem, birey, formal ve informal örgüt, rol, statü ve ortam gibi stratejik parçalardan oluşmaktadır (Bursalıoğlu,1994). Sistemde bazı özellikler bulunur. Her sistem başka bir sistemin parçasıdır ve birçok alt sistemlerden meydana gelir (Keskinçelik, 2007). Sistemin bütün parçalarının gerçekleştireceği amaçları bulunur. Bu alt sistemler örgütte bir uyum içerisinde çalışırlar ve birbirlerine neden sonuç ilişkisi ile bağlıdırlar. Bir alt sistemde oluşacak sorunlar diğer alt sistemleri de etkileyerek sistemin bütününe olumsuz yönde etkileyebilir.

Eğitim sistemi; çağdaş toplumlarda bireyler, davranışlarının büyük bölümünü okullarda kazanırlar. Okullar belli bir öğretim programı uyarınca çalışmakta olan davranış değiştirme örgütleridir (Bozkurt, 1993). Devletin eğitimden beklediği yararları sağlamak için devletçe kurulan ve ülke düzeyinde yayılan eğitim örgütleri ve okullar bütünüdür. Eğitim örgütünün öğeleri; eğitim programları, insan gücü, ekonomik kaynaklar ve teknoloji olarak belirtilmiştir (Şişman, 2014).

Türk Milli Eğitim sistemi; alt ve üst sistem yaklaşımına göre ele alındığında üç basamaktan oluşur (Başaran,2006). *Üst sistemler*; örgütün en tepesinde bulunan sistemlerdir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, Üniversitelerarası Kurul gibi. *Aracı üst sistemler*; temel sistem ile üst sistem arasındaki sistemlerdir. Örneğin; İl ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Yurtdışı Eğitim Teşkilatı gibi. *Temel (alt) sistemler*; Tabanda girdiyi ürüne dönüştüren sistemlerdir. Örneğin; okul öncesi, ilkököl, ortaokul, ortaöğretim ve yüksek öğretim gibi.

İnsanlar tarafından oluşturulan örgütler birer toplumsal sistem ürünü oldukları için eğitim örgütleri de toplumsal bir sistemdir (Kaya,1993). Toplumsal sistemde ortak amaç, işbirliği ve dayanışmayı içeren etkileşim ve iletişim söz konusudur (Memişoğlu, 2010). Bir sistem, girdilerini çevresinden alıyor ve çıktılarını çevresine veriyorsa *açık sistem* olarak tanımlanabilir. Aksi durumdaki sistemlere ise kapalı sistemler denir. *Kapalı sistemler*, çevresiyle etkileşimi olmayan sistemlerdir. Bu sistemler yaşamlarını sürdüremezler.(Sönmez, 2003). Bu bağlamda eğitim örgütleri birer açık sosyal sistemlerdir. Hem çevrelerinden etkilenirler hem de çevreyi etkilerler. Eğitim örgütleri çevrelerinden girdi alırlar, onları eğiterek ürüne dönüştürerek toplumun hizmetine sunarlar. Örneğin; okullar insan, bilgi ve para gibi girdileri alarak eğitim sürecinde dönüşüme tabi tutarak, toplumun eğitim ihtiyacını karşılayacak ürüne dönüştürürler. Ancak ürüne dönüşürken toplumsal talep ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi olursa toplumda istihdam sıkıntısı yaşanabilir. Açık sosyal sistemler; yeniliklere ve eleştirilere açık olmalı, özeleştiriyi yaparak, yeniliklere açık ve sürekli gelişim içinde olmalıdır (Gürsel, Hesapçioğlu, 2008).

Eğitim sisteminin *amaçları*, sistemin politikasına ve işlevine uygun olarak sistem bütünlüğünü koruyacak, kendi içinde tutarlı ve temel gereksinimleri karşılayacak şekilde belirlenir.

Genel olarak toplumda eğitim aracılığıyla kazandırılması istenen bu nitelik ya da özellikler eğitimin genel amaçlarıdır. Türk milli eğitiminin genel amaçları, 14 Haziran 1973 yılında kabul edilen 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanununun 2. maddesinde belirtilmiştir.

Her ülkenin kendi değerlerine göre eğitim sistemi ve buna bağlı genel amaç ve temel ilkeleri vardır. Türk Milli Eğitiminin genel amaçları, özel amaçları ve temel ilkeleri şunlardır.

1. Türk Milli Eğitiminin Amaçları

A. Genel Amaçlar

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983-2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti-ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinin son fıkrasında Türk Milli Eğitim sisteminin *uzak amacı* şöyle belirtilmektedir: “ *Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; diğer yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır*”.

Böylece uzak amaçlar, Türk Milletine toplumsal değişimin yönünü göstererek; bilgi ve teknoloji üreten ve tüketen bir bilgi toplumu olmasını hedef olarak göstermesi bakımından önemlidir. Bu amaçlar, toplumun siyasal felsefesini yansıtarak toplumun erişmek istediği idealleri belirlemesi açısından önemlidir (Ertürk,1972). Aynı zamanda bu amaçlar, toplumun her kesimine ve eğitsel amaçlara da yol göstermektedir (Gürsel,1995). Taymaz (2003) ise Milli Eğitimin Genel